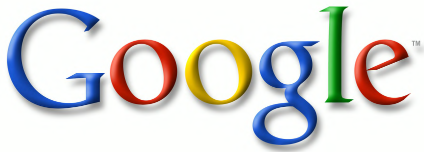




HAYEREN NOR BARHER


VE RI
TAS

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ԾԶ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՋ

ԳՐԵՑ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ



ՎԻԵՆՆԱ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1908.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ԾԶ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՋ



ՎԻԵՆՆԱ
Մ'ԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
1908.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՋ

ԳՐԵՑ

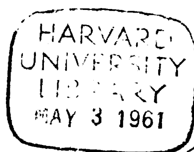
ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ



ՎԻԵՆՆԱ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1908.


HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAY 3 1961

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Նորագիւտ Մնացորդաց Գիրքը հրատարակուեցաւ 1899 թուին Մոսկուա՝ Ուսուցչապետ Գրիգոր Խալաթեանցի ձեռքով: Ինչպէս հրատարակիչը կը նկատէ յառաջաբանին մէջ՝ այս գիրքը հայ գրականութեան ամենահին երախայրիքն է. սակայն հակառակ իւր այս մեծ արժանիքին՝ մինչեւ այսօր պատշաճաւոր քննութեան արժանի չեղաւ այն՝ թէ՛ լեզուի եւ թէ քննասիրական տեսակէտով: Որքան կը յիշեմ՝ Բազմավէպի մէջ միայն հրատարակուեցաւ քանի մը էջ գրախօսական (տես 1900, էջ 117 – 122, Հ. Ք. Չրաքեանի յօդուածը՝ « Գիրք Մնացորդաց ըստ հնագոյն հայ թարգմանութեան »): Երկրորդը պիտի ըլլայ յաջորդ գրուածքս (լոյս տեսած նախապէս Հանդէս Ամսօրեայի մէջ, 1908, էջ 193—202), որուն նիւթը լոկ լեզուական է:

Նորագիւտ Մնացորդաց Գիրքը՝ իբրեւ ոսկեդարեան գործ, ճշմարիտ Մեսրոբեան

լեզուի տիպար մ՚է. Հոն կը գտնենք նոյն դպրոցին վերաբերեալ բազմաթիւ բառեր, ոճեր ու դարձուածներ, որոնք շատ անգամ այլուստ եւս ծանօթ էին մեզ: Սակայն գրուածքը կը պարունակէ նաեւ երեսունէ աւելի բոլորովին նոր հայերէն բառեր, որոնք մեր գրականութեան զանազան մնացորդներուն մէջ մուտք գործած չեն: Հաւաքել այս բառերը, ճշդել անոնց նշանակութիւնը, տալ որքան կարելի էր անոնց ստուգաբանօրէն մեկնութիւնը, ահա գործիս համեստ նպատակը:

Աշխատութիւնս հետեւեալ ձեւով կազմուած է: Նախ՝ առանձին թուահամարով կը դնեմ նորագիւտ բառը՝ գործածուած տեղը նշանակելով. այնուհետեւ մէջ կը բերեմ նոյն բառին վկայութիւնը՝ ըստ Նորագիւտին (առաջին սիւնակ). ասոր դէմ կը դնեմ Եբրայական բնագիրը (երկրորդ սիւնակ): Որովհետեւ Եբրայական բնագիրը եբրայեցերէն լեզուով դնել անյարմար էր, ուստի հարկ համարեցի նոյնը թարգմանել գրաբարի, ըստ կարի հետեւելով Նորագիւտին կամ Եօթանասնից, որպէս զի երկրորդական տարբերութիւնները չխանգարեն առաջարկուած բառին համեմատու-

թիւնը: Թարգմանութեանս համար օգնութեան առի Ռիխարդի եբրայեցերէն եւ ռուսերէն համեմատական հրատարակութիւնը (Վիեննա 1877) եւ Բողոքականներու աշխարհաբար թարգմանութիւնը (Պոլիս 1857): Երկու համեմատական սիւնակներուն տակ կը դնեմ Եօթանասնից հայ թարգմանութիւնը՝ ըստ Զօհրապեան հրատարակութեան. աստ ալ կը հետեւին իմ նկատողութիւններս:

Նորագիւտ բառերէս եօթնի մասին յիշած են նաեւ Խալաթեան (Յառաջաբան՝ էջ Թ—Ժ) եւ Չրաքեան՝ Բազմավէպի նոյն յօդուածին մէջ:

Նոր-Նախիջեւան 1908 ապրիլ 20:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ
ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՋ

---

1. Անխում. Ա Մն. ԻԳ. 29։

Եւ ի վերայ հացին, որ առաջի դնեն, եւ ի վերայ նաշհին պատարագացն, եւ ի վերայ յանխոռւմն մանզառան, եւ ի վերայ խմեալ տապակելեացն:

Եւ ի վերայ հացին առաջաւորութեան, եւ ի վերայ նաշհոյ հացի պատարագին, եւ ի վերայ անխմոր նշխարաց, եւ ի վերայ տապակին եւ զանգելոցն եւ ի վերայ ամենայն չափուց վերակացութեան:

...Հացին առաջադրութեան եւ ի վերայ նաշհոյ պատարագացն եւ քաքարացն, բաղարջացն եւ տապակին եւ զանգելոցն իւղով եւ յամենայն չափուն։

Եբրայականին մէջ անխում բառին դէմ դրուած է անխմոր, որ կը համապատասխանէ եօթանասնից բաղարջոյն ձեւին, թէեւ ասիկա տեղափոխուած է։ Ըստ այսմ անխում նորագիւտ բառը կը նշանակէ ‶անխմոր„։ Քիչ մը վարը ունինք խմում, որ կը պակսի միւսներուն մէջ, բայց իբր հականիշ դրուած ըլլալէն կը հետեւի թէ կը նշանակէ ‶խմորեալ„։

Անխում եւ խմում ձեւերը երեւան կը հանեն խում արմատ մը, որմէ կազմուած է խմոր.

-ուր մասնիկին համար հմմտ. Հաց-ուր, Բէհ-ուր, Գէւ-ուր-եղ եւն: Հիւպշ. Քեր. 305 Հայ. խմոր բառը դրած է Ասոր. xəmīrā ձեւէն փոխառեալ, բայց կ'աւելցնէ թէ ասորին դէմ սպասելի էր Հայ. *խմիր կամ *խամիր. Հայուն ո ձայնը մեկնելու համար M. Bittner WZKM 13, թ. 3 ենթադրած է թէ Հայ. խմոր փոխառեալ է Թրք. xamur ձեւէն! ասոր անկարելիութիւնը ցոյց տուաւ արդէն R. Gauthiot, Բանասէր 1899, 325:

Վերի մեկնութեամբ խմոր բառը կազմուած է Հայ հողի վրայ եւ կապ չունի Ասոր. xəmīrā կամ Թրք. xamur ձեւերուն հետ, որոնք ընդհակառակը կարող են հայէն փոխ առնուած ըլլալ: Խամ “խմոր„ արմատը ըստ իս տարբեր չէ խամ, խմել “ծծել, ներս ծծել„ ոսկեդարեան ձեւէն:

2. Անօրէնեայ. Բ Մն. թ. 18:

Եւ արար արքայ զաթոռն փղոսկրեայ եւ պատեաց զնա ոսկւով քաշաւ. եւ վեց աստիճան աթոռոյն ոսկւով պատեալ. եւ ատոռաձիւ մի ոսկի՝ աթոռոյն եւ բազուկք աթոռոյն աստի անտի ոսկիք եւ երկու առիւծք աստի անտի բազկացն:

Եւ արար արքայ աթոռ մեծ փղոսկրեայ եւ պատեաց զնա ոսկւով քաշաւ, եւ վեց աստիճանք էին աթոռոյն եւ պատուանդան մի ոսկի՝ կից աթոռոյն եւ բազուկք աստի եւ անտի յաթոռն նստելոյ եւ երկու առիւծք աստի անտի բազկացն:

Եւ արար արքայ աթոռ ի ժանեաց փղաց մեծ եւ պատեաց զնա մաքուր ոսկւով. եւ վեց աստիճանք էին աթոռոյն կապեալք ոսկւով. եւ անկիւնք աստի եւ անտի յաթոռն նստելոյ, եւ երկու առիւծք կային առ ոտս անկեանցն:

"Եւ անոտնիա մի ոսկի աթոռոյն", կը պակսի եօթանասնից, ինչպէս նաեւ Նորագիւտին երկու ձեռագիրներէն մէկուն մէջ. բայց բարեբախտաբար եբրայեցին համապատասխան տեղն ունի "պատուանդան", որով կը ճշդուի անոտնեայ բառին նշանակութիւնը։ Ասիկա անշուշտ կազմուած է ոտն բառէն եւ չկրնար զատուիլ անոտք բառէն. (անոտք կը նշանակէ "ոտքին՝ վարի կողմը, սնարին հակառակը". Հմմտ. մին ի սնարից եւ միւսն յանոտից)։

3. Արգեւոլ. Բ Մն. ԼԴ. 11։

Եւ գնեսցեն վէմս արգեալս չորեքկուսիս եւ փայտս հեծանոցուս:

...զի գնեսցեն վէմս տաշեալս եւ փայտս ի գերանս:

...գնել (ուղղէ՛ գնել) քարինս չորեքանկիւնիս մեծս, եւ փայտս ի գերանս...։

Արգեւոլ եբրայականին "տաշեալ, տաշուած" ձեւն է։ Նոր Հայկ. Բառ. գիտէ արգել "յարդարել, կոկել" Փիլոնի վկայութեամբ։ Նորագիւտ օրինակէս կ՚երեւայ որ բառը ոսկեդարեան ձեւ մ՚է։

4. Բերանապարէշտ. Բ Մն. Թ. 4։

Եւ զծախս սեղանոյն, եւ զաթոռս մանկանց իւրոց, եւ զկարգս պաշտօնէին նորա, զհանդերձ պատմուճանի նորա, եւ զբերանմապարիշտսն եւ զհանդերձ իւրեանց...:

Եւ զկերակուրս սեղանոյ նորա, եւ զբնակարանս ծառայից նորա, եւ զկարգ սպասաւորաց նորա, եւ զհանդերձս նոցա, եւ զմատռուակս նորա եւ զհանդերձս նոցա:

Եւ զկերակուրս սեղանոյն. եւ զաթոռս ծառայից նորա, եւ զկարգս պաշտօնէից նորա, եւ

զպատմուճանս նոցա, եւ զմատուռակս նորա եւ զզգեստն նոցա:

Բերանոպաշտէշր կը նշանակէ սուրբն "մատուռակ": Այս բառը կազմուած է բերան եւ պաշտել (հին *պաշտել) բառերէն. Հմմտ. բարեպաշտէշր "բարեպաշտ", կռապաշտէշր "կռապաշտ", ամբարշտէշր իբր ան-պաշտէշր "անպաշտ", զրապաշտէշր "զրապաշտ": Պաշտել բառին հին նշանակութիւնը եղած է "ծառայել, սպասաւորել". եւ սոր աւելի հին մէկ առումն է "գինի լցնել, մատռուակել". Հմմտ. Աւետարանի ծանօթ հատուածը. "ամենայն մարդ զանոյշ գինին յառաջագոյն պաշտէ": Բերանոպաշտէշր կը պահէ յիշեալ հնագոյն առումը:

5. Դոհանայեայ. Ա Մն. ԻԹ. 2:

Բայց ես յամենայն զօրութենէ իմմէ պատրաստեցի նիւթ՝ տան Աստուծոյ իմոյ, զոսկի յոսկւոյ տեղ, եւ զարծաթ յարծաթոյ տեղ, եւ զպղինձ ի պղնձոյ, զերկաթ յերկաթոյ տեղ, եւ զփայտ ի փայտի տեղ, եւ քարինս լրի, եւ ականս պատուականս ազգիս ազգիս, եւ զամենայն ակն պատուական եւ վէմս դահճամակեայս:

Եւ ես յամենայն զօրութենէ իմմէ պատրաստեցի վասն տան Աստուծոյ իմոյ, զոսկի յոսկւոյ տեղ եւ զարծաթ յարծաթոյ տեղ, եւ զպղինձ ի պղնձոյ, եւ զերկաթ յերկաթոյ տեղ, եւ զփայտ ի փայտի տեղ, եղնգնաքարինս եւ (քարինս) ագուցանելոյ, եւ ականս զարդուց ազգիս ազգիս եւ զամենայն ակն պատուական եւ վէմս մարմարեայս բազում:

Ըստ ամենայն զօրութեան իմոյ պատրաստեցի նիւթս տանն Աստուծոյ իմոյ. ոսկի եւ արծաթ, պղինձ եւ երկաթ, փայտս եւ քարինս անկեանց եւ

կամարաց, եւ քարինս ընտիրս, եւ ականս պատուականս, եւ այլ պատրաստութիւն բազում։

Դռահանակեայ ձեւը թէեւ նոր է, բայց ունինք դռահանակ "կանաչ ու դեղին ազնիւ քար մը" Ծն. Բ 12, Յոբ. ԺԳ. 22 եւն։ Հոս հետաքրքիր է բառին "մարմարիոն" նշանակութիւնը։

6. Երկոցեալ. Բ Մն. ԻԱ. 19։

Եղեւ աւուրց յաւուրս, եւ իբրեւ եկն ժամանակ նորա յաւուրցն երկոցեալ թափեցաւ աղիքն որովայնիւն հանդերձ եւ մեռաւ նա յախտ չարչարանաց իւրոց:

Եւ յետ աւուրց, իբրեւ եկն էանց ժամանակ երկուց ամաց, թափեցան աղիքն յախտէ անտի եւ մեռաւ նա յախտ չարաչար:

Եւ եղեւ աւուրց յաւուրս. իբրեւ եկն ժամանակ աւուրցն նորա, յերկուս աւուրս ել որովայն նորա հանդերձ ախտիւն, եւ մեռաւ ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ։

Առաջին համեմատութեամբ երկոցեալ ձեւը պատուելու իմաստ մը կը թուի ընծայել. բայց թէ միւսներուն համեմատութիւնը եւ թէ մանաւանդ ձեռագրին վիճակը (ըստ ձեռագրին երկոցեալ բառին վրայ կայ ջնջիչ նշան) կը ցուցնեն թէ սխալ գրչութիւն մ՚է այն։ Խալաթեան կ՚ուղղէ աւուրց երկոց, առանց եւ-ի վերջաւորութեան վրայ խօսելու։ Այս եւ-ը, ինչպէս եւ եօթանասնից "յերկուս աւուրս ել" ձեւը կը ցուցնեն թէ նորագիւտին այս սխալ գրչութիւնը պէտք է ուղղագրել յաւուրցն երկոց ելեալ թափեցաւ...։

7. Զառիվերակ. Բ Մն. ի. 16:

“Վաղիւ իջէք դուք ի վերայ նոցա եւ ահա ելանիցեն նոքա զառիվերակն Սարակին Աձշիշ„: Եօթանասնից ունի “վաղիւ իջէք ի վերայ նոցա. ահա իջանեն ընդ զառիվայրն Ասեր„: Զառիվերակ ձեւը ծանօթ է Հայկ. բառարանին, միայն մէկ վկայութեամբ. “ելանէր նա ընդ զառիվերակն ի Բեթէլ„ Եփր. Թգ.: Նորագիւտը կու տայ ասոր երկրորդ օրինակը՝ ոսկեդարեան հեղինակաւոր ձայնով:

8. Զմծեալ. Բ Մն. իէ. 2:

Եւ գնայր Յովաթամ ուղղութեամբ առաջի Տեառն ըստ ամենայն զործոցն Ոզիայ հօր նորա, բայց միայն ի տաճար անդր Տեառն ոչ եմուտ. եւ տակաւին ժողովուրդքն զմծեալ էին:

Եւ արար ուղղութիւն առաջի Տեառն ըստ ամենայնի զոր ինչ արար Ոզիա հայր իւր. բայց ոչ եմուտ ի տաճարն Տեառն. եւ տակաւին եւս ժողովուրդն ապականեալ էր:

Եւ արար ուղղութիւն առաջի Տեառն՝ ըստ ամենայնի զոր ինչ արար Ոզիաս հայրն նորա. բայց ոչ եմուտ ի տաճարն Տեառն. եւ տակաւին եւս ժողովուրդն ապականեալ էր:

Համեմատութենէն կ'երեւայ որ զմծեալ բառին նշանակութիւնն է “ապականեալ„. Զրաքեան (Բազմ. 1900, էջ 122) կ'աւելցնէ երկու վկայութիւն եւս. զմծեալ օգ+ Ոսկ. մեկ. իսկ Հին բռ. զմծեալ “տրտմեալ„. վերջինը անշուշտ սխալ է: Զմծեալ, ինչպէս Խալաթեան եւս կը նկատէ (էջ Ժ), կու գայ ծծ “ցեխ„ արմատէն. ասկէ ունինք նաեւ ծծեալ “աղտոտ, մութ„, ծծու-

Ըխւն "մթութիւն, թխութիւն„ ։ Ջմեռւ սաստ-կական ձեւն է ։

9. Ղեւ. Ա Մն. ԻԹ. 2 ։

Բառիս գործածութիւնը տեսնուեցաւ վերը՝ թիւ 5 հատուածին մէջ ։ Դժբախտաբար համե-մատելի հատուածը պակասաւոր է, որով Ղեւ բառին ճիշտ համապատասխանը դժուար է գըտ-նել ։ Նորագիւտին Եւ Փոքին Ղեւ ձեւին դէմ Եբրայականն ունի "Եղնգնաքարինս եւ (քարինս) ագուցանելոյ„ , իսկ Եօթանասնիցը "քարինս ան-կեանց եւ կամարաց„ ։ Առաջինին մէջ Ղեւ պէտք է որ համապատասխանէ կամ "եղնգնաքար„ եւ կամ "քարինս ագուցանելոյ, գամելու քար„ ձեւին, իսկ երկրորդին մէջ "քար անկեան եւ կամարաց„ ։ Ըստ այսմ Ղեւ յիշեալ երեք նշանա-կութեանց վրայ կը տատանի եւ ճշտիւ չենք կրնար որոշել թէ այս երեքէն ո՞րն է արդեօք անոր ճիշտ նշանակութիւնը ։ Գաւառականներուն մէջ ունինք Ղեւէն "դրանը մէկ կողմը փողոցին մէջ հաստատուած քարէ կամ փայտէ նստարան. 2. մայթ, սալայատակ„ , որ կարծես երրորդ նշանակութեան համապատասխան կը թուի ։ Իսկ եթէ Ղեւ սեռական ձեւ մըն է, աւելի յարմար է գտնել "քարինս ագուցանելոյ, կապիճին մէջ գա-մելու քար, տձկ. մըխլոյըմը Բոշըւ„ ։

10. Խոշնտե. Բ Մն. ԺԴ. 15 ։

Ցափշտակէին զքաղաքս Եւ առին աւար զամենայն նոցա, զի բազում աւար քաղաքս նոցա. զի բազում կայր ի նոսա, որ եկն ի աւար կայր ի նոսա: Եւ

ձեռն նոցա: Եւ քանակս առին խաչձռնեալ եւ անդ Հարին կոտորեցին զամաղոնսն:

զվրանս Հարին Հօտից (մնացածը չկայ):

Եւ առին ատար զամենայն քաղաքս նոցա, քանզի ատար բազում եղեւ նոցա. այլ եւ զվրանս անասնոցն նոցա առին։ Եւ զմխտաւարինսն կոտորեցին։

Թէեւ խոշորքով բառին Համապատասխանը Եբրայականին մէջ “Հօտ„, իսկ Եօթանասնից մէջ “անասուն„ է, բայց անշուշտ ասոնք ճիշտ Համազօրներ չեն։ Բառին ստուգաբանութիւնը պարզ կերպով կը ցուցնէ թէ խոշորքով կը նշանակէ “խաշանց վերակացու, Հովիւ„. Հմմտ. տնտես։

11. Խմբոլ։

Ասոր վրայ տես վերը անխոամ։

12. Խոսպատոր. Ա Մն. ԻԹ. 4։

...երիս Հազարս քանքարս ոսկի ի Սափէրայ եւ եւթն Հազար քանքար արծաթոյ սրբոյ, զի օծցեն նովաւ զորմս տաճարին, ի վերայ ոսկւոյն ոսկւով եւ ի վերայ արծաթոյն արծաթով, եւ յամենայն գործ ձեռին ճարտարապետաց: Արդ, եթէ իցէ որ յօժար խոստանորս բերել այսօր, լցցէ զձեռս իւր Տեառն Աստուծոյ:

...երիս Հազարս քանքարս ոսկի, յոսկւոյ Ովփիրայ եւ եւթն Հազար քանքար արծաթոյ սրբոյ, զի օծցեն նովաւ զորմս տաճարին, ի վերայ ոսկւոյն ոսկւով, եւ ի վերայ արծաթոյն արծաթով, եւ յամենայն գործ ձեռին ճարտարապետաց: Արդ, ով իցէ յօժար Առնէրս բերել այսօր վասն Տեառն:

Երիս Հազարս տաղանդս ոսկի ի Սովփերայ, եւ եւթն Հազար տաղանդ ընտիր արծաթ, օծանել նոցօք զորմս տաճարին ի ձեռն արուեստաւորաց։

Եւ որ ոք յօժարիցէ մտօք լնուլ զձեռս իւր այսօր Տեառն:

Գեղեցիկ ոսկեդարեան բառ մըն է խոստաւոր, որ Եբրայականին մէջ գրուած է "Նուէր, ընծայ", Եօթանասնից մէջ չկայ այս բառը, բայց կը թուի թէ մտօք ձեւը ուղղելու է տրօք. (Երկաթագիր գրութեան մէջ ՏՐԱՒՔ եւ ՄՏԱՒՔ խիստ չնչին տարբերութիւն միայն ունին): Ըստ այսմ խոստաւոր կը նշանակէ "ուխտական նուէր, բարի գործի մը համար ի նպաստ տրուած գումարը", եւ կը ծագի անշուշտ խոստանալ բառէն:

13. Ծխնի-ճխնի:

Երկաթ յոյժ ի բեւեռս դրանցն, ի դամս յօդիցն եւ ի կրկունս ծխնեացն (Ա Մն. ԻԲ. 3): Հոս ձեռագիր մը ունի ճխնեացն: Ասիկա խանգարեալ ձեւ մը չէ, այլ կը համեմատի Ոզմեցոց ենթաբարբառին ջխան "ծխնի" ձեւին հետ:

14. Կամախի. Բ Մն. ԻԱ. 19:

Եւ մեռաւ նա յախտ չարչարանաց իւրոց: Եւ ոչ արարին նմա այնուհետեւ ժողովուրդն լալիս եւ կամա-խիա, եւ ոչ հուր այրեցին նմա[1] հարցն իւրեանց:	Եւ մեռաւ նա յախտ չարաչար: Եւ ոչ հուր այրեցին նմա ժողովուրդն որպէս ի վերայ հարց նորա:

[1] "Եւ ոչ հուր այրեցին նմա հարցն իւրեանց" անիմաստ կազմութիւն ունի. ըստ իս նմա ուղղելի է նման, որով իմաստը կը պարզուի եւ միւս կողմէ կ՚ունենանք Եբրայականին որպէս եւ Եօթանասնից [illegible] բառերուն համապատասխանը: Կրնայ ուղղուիլ նաեւ "եւ ոչ հուր այրեցին նմա՝ նման հարցն իւրեանց":

Եւ մեռաւ ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ. եւ ոչ արար նմա ժողովուրդն յուղարկութիւն, իբրեւ զյուղարկութիւն հարցն նորա։

Նորագիւտ կամախէ-ն բառը երկրորդ ձեռագրին մէջ աւանդուած է կմախէ-ս ձեւով. եւ ինձ այնպէս կը թուի թէ առաջինն ալ ուղղելու է կամախէ։ Համապատասխան նախադասութիւնը չկայ Եբրայականին մէջ, բայց բարեբախտաբար խօսքին կազմէն պարզ կերպով կ'երեւայ որ կամախէ կամ կմախէ (յգ. կամախէք կամ կմախէք) կը նշանակէ "մեռելի յուղարկաւորութիւն", ինչպէս ունինք նաեւ Եզթանանից օրինակին մէջ։

Կամախէ կամ կմախէ շատ կարեւոր բառ մ'է ստուգաբանական տեսակէտով։ Ասիկա անշուշտ կմախ-ք բառին մէկ ուրիշ ձեւն է։ Brockelmann ZAss. 13, 327 (հմմտ. Հայ թրգմ. ՀԱ. 1899, 286) վերջինս փոխառութիւն կը դնէ Ասորերէն kimaḥḥu "դագաղ" բառէն եւ այս իմաստէն մեռնելու անցնելու համար ի նկատի կ'առնու Ասորաբաբելական թաղման սովորութիւնը։ Նորագիւտ կմախէք "յուղարկաւորութիւն" ձեւը փաստ մը աւելի կու տայ այս մեկնութեան, կազմելով երկու նշանակութեանց միջին օղակը։

Հին Հայկ. բառ. գիտէ կամախ (է հոլովմամբ) "պատարագ, ընծայ, նուէր" ձեւ մը. ասիկա գուցէ մեր կամախէ բառն ըլլայ, նշանակութիւնը սխալ հասկցուած։ Իսկ Նոր Հայկ. բառ. գիտէ կմախէք մեռելոց՝ միայն հետեւեալ վկայութեան մէջ. "Ոռնան եւ ողբան եւ գուժեն իբրեւ

կմախիս մեռելոց.„ Թղթ. Բարուք.: Հոս ի հարկէ կմախէ ճիշտ նոյն նշանակութիւնն ունի ինչ որ վերը. յունարէնն ունի մերձաւոր իմաստով ἐν περιδείπνῳ “ի ճաշ մեռելոյ„: Հայկ. բառ. ծանօթ չլինելով կոմախէ կամ կմախէ “յուղարկաւորութիւն„ բառին, կը կարծէ թէ թարգմանիչը սխալ կարդացած ըլլայ յունարէնը (իբր περιδείδων “ահաբեկ„), որով թարգմաներ է կմախէ՝ իբր “կմախ եղեալ ի խրտուիլակ„:

15. Կճեափարած. Բ Մն. Է. 3:

“Եւ անկանէին ամենայն ժողովուրդքն յերկիր ի վերայ երեսաց իւրեանց, ի վերայ կճեափարած սալայարէ յափակոցն, երկիր պագանէին եւ օրհնէին զԱստուած„: Եօթանասնից օրինակն ունի նոյն տեղը “եւ անկան ի վերայ երեսաց յերկիր ի սալայատակ տեղւոջն, եւ երկիր պագին եւ օրհնեցին զՏէր„: Նորագիւտին “կճեափարած սալայարէ յափակոցն„ գեղեցիկ շարքին դէմ՝ երկրորդը ունի միայն “ի քարայատակ տեղւոջն„: Նոր բառ է կճեափարած “վրան մարմար քաշած, մարմարիոնով սալայատակած„: Միւս ձեռագիրն ունի կճափարած. ձեւին համար հմմտ. կճեայարէ Անան. եկեղ.:

16. Կայս. Բ Մն. Թ. 25:

Եւ էին Սողոմոնի քառասուն հազար մատակ ձի կուռուի եւ երիւարք կառաց երկոտասան հազար:

Եւ էին Սողոմոնի չորեքհազար ախոռք ձիոց եւ կառաց եւ երկոտասան հազար այրուձի:

Եւ էին Սողոմոնի չորք բեւրք մատակ ձիք ի կառս, եւ երկոտասան հազար երիվարք:

Որովհետեւ երեք հատուածները շատ կը տարբերին իրարմէ, ուստի դժուար է ստուգել կոտոչ ձեւին նշանակութիւնը։ Ըստ իս ասիկա կոյք բառին սեռականն է եւ կը նշանակէ "ձիերու ջոկ կամ երամակ"։ Նոր Հայկ. բառ. կը յիշէ կոյք այս իմաստով եւ վկայութիւն կը բերէ Խոսրովէն, Փիլոնէն ու Կալլիսթենէսէն։ Նորագիւտ ձեւը կը ցուցնէ թէ բառը ոսկեդարեան է։

17. Հանելի։

Ասոր վրայ տես վարը թիւ 19։

18. Հեծանոցու. Բ Մն. ԼԴ. 11։

Ասոր վկայութիւնը տես վերը թիւ 3։ Թէ՛ եբրայականին եւ թէ Եօթանասնից մէջ համապատասխանն է "ի գերանս". ասկէ կը հետեւի թէ հեծանոցու (ուղղելի գուցէ հեծանոցս) կը նշանակէ "գերան շինելու յարմար, գերանցու" եւ կը ծագի հեծան "գերան" ոսկեդարեան բառէն։

19. Հրաանոց. Բ Մն. Դ. 16։

Եւ զհրաւանդսն եւ զհանելիսն եւ զկաթսայսն եւ զմսահանսն եւ զամենայն զկահ եւ զկարասի եւ զգործի, զոր առնէր Խիրամ:

Եւ զկաթսայսն եւ զթիս եւ զմսահանսն եւ զամենայն գործիս նոցա արար Քիրամ:

Եւ զկասկարայս եւ զբառնալիս եւ զաանան եւ զմսահանան եւ զամենայն կահ նոցա, զոր արար Քիրամ։

Համեմատելի բառերը չորս են, հրաանոց, հանելի, կոճոոյ եւ մսահան։ Ասոնցմէ վերջինը (մսա-

հան «պատառաքաղ») նոյն է երեքին մէջ ալ. չոլոշոյ կայ Եբրայականին մէջ, բայց տեղափոխուած է. Եօթանասնից Թարգմանութեան մէջ դարձած է սոն (հոմանիշ), բայց իր տեղը փոխած չէ։ Կը մնան երկու անծանօթները՝ հրասանդ եւ հանէլէ, որոնց դէմ Եբրայականը ունի միայն Բէ, իսկ Եօթանասնիցը կը դնէ չաոչորոյ եւ քառնոլէ+ ձեւերը։ Եբրայականը բառերու թէ՛ շարքը եւ թէ թիւը փոփոխած ըլլալով՝ ճշտիւ համեմատելի չէ Նորագիւտին հետ, մինչդեռ Եօթանասնիցը երկու տեսակէտով ալ համաձայն է, ուստի դժուար չէ գուշակել թէ հրասանդ պիտի նշանակէ «չաոչորոյ», իսկ հանէլէ+ «քառնոլէ+»։ Այս բանը կը հաստատէ նաեւ բառերուն ստուգաբանութիւնը. հանէլ եւ քառնոլ հոմանիշներ են, ուստի հանէլէ+ եւ քառնոլէ+ ալ հոմանիշներ ըլլալու են։ Հրասանդ կազմուած պիտի ըլլայ հուր եւ սանդ բառերէն. վերջինն է նաեւ սանդով «կասկարայ» Ել. Լ. 3, ԼԷ. 16. ուստի հրասանդ (իմա՛ հրաշանդ) «կրակի վրայ բան խորովելու կասկարայ»։

20. Մայրանոփ, մայրանոփեայ։

Ես բնակեալ եմ ի տաճարս մայրանոփեայս (Ա Մն. ԺԷ. 1)։ Ընդէ՞ր ոչ շինէք դուք ինձ տաճարս մայրանոփս (Ա. Մն. ԺԷ. 7)։ Եօթանասնից ունի ասոնց դէմ է մայր ֆայրեց, իսկ եբրայականը եղէ-նոփայրեայ։ Կազմուած են մայր բառէն նոփ-ել բայով, որ հետեւաբար կրնայ փայտեղէն իրերու համար գործածուիլ։

21. Մանգաղ:

1. Եւ ղնէր Դաւիթ մասունս մասունս ամենայն իսրայելացի մարդոյ, յարանց մինչեւ ցկանայս, առ այր քաքար մի եւ մաանգաղ մի եւ կտապ մի (Ա. Մն. ԺԶ 3):

Եւ բաշխեաց ամենայն իսրայելացի մարդոյ, յարանց մինչեւ ցկանայս. առ այր նկանակ մի հացի, պատառ մի մսոյ եւ կարկանդակ մի:

Եւ բաշխեաց ամենայն Իսրայելի յառնէ մինչեւ ցկին, ի մարդ՝ հա՛ց մի ի հացարարոցէ, եւ պատառ մի ի կասկարայից:

2. Եւ ի վերայ հացին, որ առաջի դնեն, եւ ի վերայ նաշհին պատարագացն եւ ի վերայ յանխուռն մանգաղան, եւ ի վերայ խմեալ տապակելոցն (Ա. Մն. ԻԳ. 29):

Եւ ի վերայ հացին առաջաւորութեան, եւ ի վերայ նաշհոյ հացի պատարագին եւ ի վերայ անխմոր նշխարաց եւ ի վերայ տապակին եւ զանգելոցն եւ ի վերայ ամենայն չափուց վերակացութեան:

Հացին առաջադրութեան եւ ի վերայ նաշհւոյ պատարագացն, եւ քաքարացն, բաղարջացն եւ տապակին եւ զանգելոցն իւղով եւ յամենայն չափոն:

Բառին նշանակութիւնը ճշտել քիչ մը դժուար է: Առաջին վկայութեան մէջ ունինք համեմատելի երեք բառ. քաքար, մանգաղ, կտապ, որուն դէմ եբրայականն ունի "նկանակ մի հացի, պատառ մի մսոյ եւ կարկանդակ մի" (ככר-לחם ואשפר ואשישה). Իսկ Եօթանասնիցը "հաց եւ պատառ մը միս" (կարկանդակը կը պակսի): Այսոց համեմատութենէն այնպէս կը հետեւի թէ մանգաղ կը նշանակէ "միս, պատառ մը միս":

Սակայն այս նշանակութիւնը չի յարմարիր երկրորդին։ Հոս բարեբախտաբար մանգաւ ունի ածական մը անխամ, զոր մեկնեցինք "անխմոր, բաղարջ", եւ որ չկրնար յարմարիլ մսին։ Ուստի կը հետեւի թէ մանգաւ խմորեղէնի տեսակ մ'է եւ առաջին վկայութեան մէջ նախորդ ու յաջորդ բառերուն հետ՝ հոմանիշներու շարք մը կը կազմէ (քաքար, մանգաւ, կտապ), երկրորդին մէջ ալ իրօք որ եբրայականը կը հանէ "անխմոր նշխար" ձեւը, որով մանգաւ "խմորեղէն" նշանակութիւնը հաստատութիւն կը գտնէ։

Երկու ձեռագիրներէն մէկը երկու պարագային ալ գրած է մանգաւ, զոր խալաթեան կը մերժէ, որովհետեւ առաջին ձեռագիրը կը ներկայացնէ միշտ աւելի ընտիր գրչութիւն մը։

22. Մաշկ Ա Մն. Թ. 19։

Եւ Սեղովմ... եւ եղբարք իւր... ի վերայ գործոց ծառայութեան, որ պահեն զդահղիճ մաշկին, եւ հարք իւրեանց ի բանակս Տեառն որ պահեն զմուտ մաշկին:

Եւ Շաղում... եւ եղբարք իւր... ի վերայ գործոց ծառայութեան, որ պահէին զսեամս խորանին եւ հարք իւրեանց ի բանակին Տեառն պահէին զմուտն:

Եւ Սաղովմ... եւ եղբարք նորա... ի վերայ գործոց սպասուն, որք պահէին զպահպանութիւնս խորանին, ինքեանք եւ հարք իւրեանց ի բանակին Տեառն, եւ պահէին զմուտն։

Նորագիւտին մաշկ բառին դէմ թէ Եբրայականը եւ թէ Եօթանասնիցը կը դնեն "խորան, վրան". ասիկա անշուշտ նոր առում մ'է միայն. բառը չի կրնար զատուիլ մաշկ "կաշի,

մորթ„ ձեւէն. իսկ Նոր առման համար կրնայ համեմատուիլ վրաց. հուշկէ “երկար զգեստի քղանցք, վրանի ծածկոց„:

23. Մուղ Ա Մն. Ժբ. 40:

Եւ կրէին իշովք, ուղտովք եւ ջորովք եւ մղաւք զկերակուրս ալեր եւ գինոյ եւ չամչոյ եւ պաղատիտս, ձէթ եւ զարջառ եւ զոչխար յոյժ:

Եւ բերէին իշովք եւ ուղտուք եւ ջորւովք եւ եզամբք զհաց, եւ ալիւր ի կերակուր, պաղատիտ եւ չամիչ եւ գինի եւ ձէթ եւ զարջառ եւ զոչխար յոյժ:

Եւ բերէին նոցա ուղտուք եւ իշովք եւ ջորւովք եւ եզամբք կերակուրս, ալեւր եւ թուզ, եւ չամիչ եւ գինի եւ ձէթ եւ զուարակս եւ ոչխարս բազում:

Թէ Եբրայականին եւ թէ Յօթանասնից մէջ մուղ բառին համապատասխանն է “եզ„. բայց կը թուի թէ մուղ այս իմաստով չէ, այլ կը նշանակէ պարզապէս “գրաստ„ կամ լաւ եւս “ձի„ (չկրնար ըլլալ իբր լատ. mulus “ջորի„, որովհետեւ ջորի բառը յիշուած է արդէն նոյն տեղը): Նոր Հայկ. բառ. ունի երկու վկայութիւն, որոնցմէ մէկուն մէջ մուղ գործածուած է իբր ածական՝ “վարժ, կրթուած, ընտելացած (անասուններու համար)„ նշանակութեամբ, իսկ երկրորդին մէջ իբր գոյական՝ “գրաստ„ նշանակութեամբ. հմմտ. Լինի երիվար մուղ եւ վարժ. Ոսկ. Ես. Էջն օրինակեաց զհրէայսն. քանզի որպէս մուղ ի թամբս եւ ի բեռն... Զքր. կթ.:

24. Ցուպակ Ա Մն. ԺԹ. 13։

Համաքաջալերեաց, ժիր լիցուք ի վերայ զօրաց, քաղաքաց, յաւռակաց երկրին Աստուծոյ մերոյ:	*Քաջ լեր եւ զօրասցուք վասն ժողովրդեան մերում եւ վասն քաղաքաց Աստուծոյ մերոյ:*

Քա՛ջ լեր եւ զօրասցուք վասն ժողովրդեան մերում, եւ վասն քաղաքաց Աստուծոյ մերոյ։

Ցուպակ բառը գոյութիւն չունի ո՛չ Եբրայականին եւ ոչ ալ Եօթանասնից թարգմանութեան մէջ. սակայն ցուպակ բառին հետ յարադրութիւնը կը ցուցնէ թէ "տեղ" նշանակող բառի մը հետ գործ ունինք։ Իրօք ալ ՆՀԲ (Նոր Հայկ. բառ.) ունի յուպակ ձայնին "մէկուն բուն երկիրը". հմմտ. Հեշտալի է եւ աշխարհս այս եւ հայրենի յուպակն. Ածաբ. ի Մակաբ. Պատերազմ տան վասն հայրենեաց յուպակի եւ փրկութեան ազգի. Սրկ. քհ.

25. Ունջեռեայ Բ Մն. Է. 9։

Եւ արար Սողոմովն զտօն նաւակատեացն ի ժամանակի յայնմիկ զեւթն օր... Եւ արար յաւուրն ութերորդի զՈւնջեռեայսն, զի զեւթն օր արար զնաւակատիս սեղանոյն եւ զեւթն օր արար զտօն տաղաւարացն:	*Եւ արար Սողոմոն զտօնն ի ժամանակի յայնմիկ զեւթն օր... Եւ արարին յաւուրն ութերորդի ժողով մեծ, զի զեւթն օր արարին զնաւակատիս սեղանոյն եւ զեւթն օր արարին զտօնն:*

Եւ արար Սողոմոն զտօնն ի ժամանակին յայնմ աւուրս եւթն... Եւ արար յաւուրն ութերորդի Եղբ. վասն զի զնաւակատիսն արար սեղանոյն՝ զեւթն օր տօնին։

Նորագիւտ օրինակը կը հայթայթէ մեզ շատ կարեւոր բառ մը ոտնձեռնայք, որուն դէմ Եբրայականն ունի "ժողով մեծ", իսկ Եօթանասնից "ելս". ասիկա նաւախորք բառին հակառակն է, որովհետեւ նաւախորքը տանին պատրաստական մասն է, իսկ ոտնձեռնայք բուն տանը կամ տանին վերջաւորանը: Կը թուի կազմուած ըլլալ ոտն եւ ձեռն բառերէն. սակայն առանց ներքին կապը անըմբռնելի է ինձ: Թերեւս ասորերէնը կարենայ տալ յարմար մեկնութիւն մը:

26. Ուղէրկութիւն Բ Մն. ԺԶ. 13:

"Եւ արարին նմա ուղէրկութիւն մեծ եւ լացին զնա լալեօք մեծաւ յոյժ": Եօթանասնից ունի հոս "եւ արարին նմա յուղարկութիւն մեծ յոյժ", ուր նորագիւտին ուղէրկութիւն ձեւին դէմ կը գտնենք յուղարկութիւն, այն է արդի յուղարկաւորութիւն տասնկանցնեան ձեւը: Երկրորդ ձեռագիրն ունի յուղարկութիւն, զոր խալթեան բնագրին մէջ մոցուցած չէ իրաւամբ: Որովհետեւ ըստ իս ուղէրկութիւն ո՛չ միայն սխալ ձեւ մը չէ, այլ նոյն իսկ աւելի հին եւ ընտիր է քան յուղարկութիւն: Բառս՝ ինչպէս յայտնի է, կազմուած է ուղի եւ արկանել բառերէն. ի+ա հնագոյն հայերէնի ձայնական օրէնքներով կը դառնայ է. ինչ. *միատասան = մետասան, *այգիագործ = այգեգործ, *քարիաղաշտ = քարեղաշտ եւն. ըստ այսմ սպասելի էր ուղէրկութիւն, զոր կը գտնենք նորագիւտին առա-

ջին ձեռագրին մէջ եւ ո՛չ թէ յունարէնին, որ համեմատաբար նոր շրջանի ձեւ է։

27. Պատգարհել Բ ՄՆ. ԺԳ. 20։

Եւ նկուն եղեն որդիքն Իսրայելի յաւուր յայն-միկ... Եւ ոչ կարաց պատ-գարհել Յերոբովամ, զի զամենայն աւուրս կենաց իւրոց Աբիա զկնի էր եւ հալածէր զնա:	Եւ նկուն եղեն որդիքն Իսրայելի յաւուր յայն-միկ... Եւ ոչ կարաց գտա-նել զօրութիւն Յերոբո-վամ զամենայն աւուրս Աբիայ:

Եւ նկուն եղեն որդիքն Իսրայելի յաւուր յայնմիկ... եւ ո՛չ եւս գոյր զօրութիւն Յերոբովամայ զամենայն աւուրս Աբիայ։

Պատգարհել կը նշանակէ ուրեմն «ոյժ գտնել, զօրանալ, զօրութիւն ունենալ»։ Կը թուի իրանեան փոխառութիւն, բայց ո՛չ զանդկերէնի եւ ոչ ալ պարսկերէնի մէջ կրցայ գտնել նման բառ մը։

28. Սռամձակիր Բ ՄՆ. Բ. 18։

Եւ գտան ի մէջ հարիւր յիսուն եւ երեք հազարք եւ վեց հարիւր այր. եւ արար ի նոցանէ Սողոմոն եւթա-նասուն հազար սռամձա-կիր եւ ութսուն հազար քարակոփ ի լերինն, եւ երիս հազարս եւ վեց հա-րիւր գործավարս ի վերայ նոցա:	Եւ գտան հարիւր յիսուն եւ երեք հազարք եւ վեց հարիւր. եւ արար ի նոցանէ եւթա-նասուն հազար բեռնա-կիր եւ ութսուն հազար քարահատ ի լերինն, եւ երիս հազարս եւ վեց հա-րիւր գործավարս ի վերայ նոցա:

Եւ գտան հարիւր յիսուն հազար, եւ երեք հազար եւ վեց հարիւր. եւ արար ի նոցանէ եւթանասուն հազար բեռնակիրաց, ութսուն հազար քա-

րահատատաց եւ զերեք հազարսն եւ զվեց հարիւրսն՝ գործավարս ի վերայ նոցա։

Նորագիւտ ստանձնակիր բառին տեղ Եբրայականն ու Եօթանասնիցն ունին բեռնակիր։ Մեր բառը կազմուած է ուրեմն ըստ անձն կրել ձեւէն։ Ասոր հետ նոյն է նաեւ յաջորդը։

29. Ստանձնաւոր Բ ՄՆ. ԼԴ. 13։

Եւ արքն՝ որ էին հաւատարիմք ի վերայ գործոցն. Յայեթ եւ Աբդիա Ղեւտացիք յորդւոցն Մերարեա, եւ Զաքարիա եւ Մեսաղամ յորդւոցն Կաաթու ծեպօղք, եւ ամենայն որդիք Ղեւտացւոցն ի սրինգս երգոց: Ի վերայ բեռնակիր ստանձնաւորաց վարդապետք, որ գործեցին զգործ ծեպելով:

Եւ արքն այնոքիկ կային հաւատովք ի վերայ գործոյն եւ վերակացուքն նոցա Յայեթ եւ Աբդիա Ղեւտացիք յորդւոցն Մերարեայ. եւ Զաքարիա եւ Մեսուղամ յորդւոցն Կաաթու եւ ամենայն Ղեւտացիքն էին ճարտար ի նուագարանս երգոց: Եւ ի վերայ բեռնակրացն եւ ի վերայ ամենայն գործաւորացն վերակացուք:

Եւ արքն այնոքիկ կային հաւատովք ի վերայ գործոյն. եւ վերակացուքն նոցա՝ Յէթ եւ Աբդիաս՝ Ղեւտացիք յորդւոցն Մերարեայ, եւ Զաքարիաս եւ Մեսողամ յորդւոցն Կահաթու այց առնել. եւ ամենայն Ղեւտացի որ ոք էր իմաստուն նուագարանօք երգոցն։ Եւ ի վերայ բեռնակրացն եւ ի վերայ այնոցիկ որք առնէին զգործն եւ զպատրաստութիւն գործոյն...։

Ստանձնաւոր բառին դէմ հոս ալ թէ Եբրայականն ու թէ Եօթանասնիցը կը դնեն բեռնակիր. եւ եթէ նորագիւտին մէջ բեռնակիր բառն ալ կայ, ասիկա շփոթելու չէ մեզի, որովհետեւ իբրեւ բնական վերադիր դրուած է, իբր թէ ըսել ուզէր բեռ կրող մշակ։

Վերի վկայութեան մէջ երկու նկատելի կէտեր ալ կան. առաջին՝ վարդապետ բառը “վերակացու” նշանակութեամբ. ասիկա բառիս հնագոյն առումն է, ինչպէս ունի եւ Խորենացին (Ա. 15) եւ ուրկէ ծագած է արդի վարպետ ձեւը (վարդապետ > *վարդպետ > վարպետ)։ Ըստ այսմ բեռնակիր ստանձնաւորաց վարդապետ կրնայ պատշաճապէս թարգմանուիլ “Համալպաշի”։

Երկրորդն է ճեպօղք, եւ աւելի վարը ճեպելով. զորս ըստ երեւոյթին կը պակսին Եբրայականին եւ Եօթանասնից մէջ, բայց իրօք վերակացու, այց առնել ձեւերուն տեղ դրուած են եւ կը նշանակեն “փութացնող, շտապեցնող, հսկող որպէս զի գործաւորները ծուլութիւն չընեն”։ Հոս նկատենք նաեւ թէ շէնքի մը վրայ աշխատելու ժամանակ երգելու սովորութիւնը մինչեւ այսօր ալ կենդանի է Պարսկաստանի մէջ. բանւորներէն մէկը՝ կարծեմ գլխաւորը, ամբողջ օրը պատերուն վրայ կանգնած բարձր ձայնով կ'երգէ. “Գուլէրխը բէր ղուլամ. Խէրճիճի բէր ղուլամ — շաղախը տուր, տղաս, աղիւսը տուր, տղաս” եւն անվերջ. իսկ միւսները զայն լսելով կ'աշխատին լուրկ մնջիկ։

30. Ստորէ Բ ՄՆ. Ի. 6։

Տէր Աստուած հարցն մերոց, դու այն ես, որ յերկինս եւ ի վերայ երկրի ստորիք, եւ իշխես դու ի վերայ ամենայն թագաւորութեանց հեթանոսաց:

Տէր Աստուած հարցն մերոց, ո՞չ ապաքէն դու ես Աստուած յերկինս, եւ դու տիրես ամենայն թագաւորութեանց հեթանոսաց:

Եբրայականը տառ առ տառ նոյն լեննելով Եօթանասնից հետ, վերջինս առաջնոյն տեղ դրի։ Ուրեմն երկուքին մէջ ալ կը պակսի Ե– է վերայ երկրէ ստորէ հատուածը։ Ստորէ ձեւին դէմ երկրորդ ձեռագիրն ունի է ստորստէ. բայց ոչ մին եւ ոչ միւսը կը յարմարի այստեղ. ուստի կը թուի թէ խանգարեալ բառ մ'է եւ թերեւս հարկ է ուղղել այսպէս. "Դու այն ես, որ յերկինս եւ ի վերայ երկրի տէրէ...։"

31. Վարմ Բ. Մն. Դ. 12, 13։

Եւ կատարէր Խիրամ զամենայն գործ, զոր արար Սողոմոնի արքայ ի տան Աստուծոյ. զսիւնսն զերկոսին խարսխօք խոյակօք հանդերձ, եւ զքոթարովթն ի վերայ խոյակաց սեանցն երկուս, եւ վարմս երկուս վանդակաձեւս ծածկեալ զերկոսին խոյակսն քոթարոթայն, որ էին ի վերայ խոյակաց սեանցն երկոցուն. եւ նռնաձեւս ոսկիս եւ ի միջի երկոցուն վանդակապ վարմաց նորա երեք հարիւր, երկուս կարգս ի միում վանդակապատ վարմի:

Եւ կատարեաց Քիրամ առնել զամենայն գործն զոր հրամայեաց արքայն Սողոմոն ի տանն Աստուծոյ։ Զսիւնսն երկուս եւ ի վերայ նոցա զխոյակսն եւ ի վերայ խոյակաց սեանցն զքովթարովթսն զերկոսեան, եւ զվանդակագործսն զերկուս առ ի ծածկել զխոյակս քովթարովթայցն, որք

էին ի վերայ գլխոց սեանցն։ Եւ զանգակս ոսկեղէնս չորեքհարիւր յերկոսեան վանդակապատն. եւ գերկուս ազգս նռնաձեւացն ի միում վանդակագործին...։

Մեզ զբաղեցնող բառերուն վրայ Եբրայականը տարբերութիւն չունի, ուստի հարկ չկայ դնել զայն առանձին։ Վարմ յայտնի էր մեզ իբրեւ «ձուկ բռնելու ուռկան». բայց հոս ստացած է երկրորդ նշանակութիւն մ'ալ, այն է «ցանցակերպ զարդ, հիւսուածքի պէս. ֆրանս. réseau, ռուս. сѣтка»։

Վանդակապ ձեւը կարելի էր կարծել վանդ(ակ) եւ կապ բառերով բարդուած, բայց որովհետեւ քիչ մը յետոյ կ'ըսուի վանդակապատ, Եօթանասնից մէջ վանդակապատ ձեւով է եւ երկու ձեռագիրներէն մէկն ալ վանդակապատ ընթերցուածն ունի, ուստի անշուշտ ուղղելի է վանդակապատ։

32. Վէրօփօրէ Ա Մն. ԺԱ. 23, Ի. 5։

1. Սա այն է, որ սատակեաց զայրն եգիպտացի, զայրն յաղթանդամ հինգկանգնեան, որ ունէր զնիզակն ի ձեռին իբրեւ զվներատորի ոստայնանկաց (Ա Մն. ԺԱ. 23)։

Նա՛ եհար զայրն եգիպտացի՝ զայր երեւելի հինգկանգնեան, եւ ի ձեռն եգիպտացւոյն նիզակ իբրեւ ղօփօրէ ոստայնանկաց։

2. Եւ եղեւ դարձեալ պատերազմ ընդ այլազգիսն. եւ հարկանէր վանէր Եղիա-

նան որդի Յայիրը զԱթոմի եւ զեղբայր Գողիադու, եւ բուն նիզակի նորա իբրեւ զվերստորի ոստայնանկաց (Ա Մն. ի. 5):

Եւ եղեւ դարձեալ պատերազմ ընդ այլազգիսն, եւ եհար Եղեհանան որդի Յայիրայ զՂեեմի զեղբայրն Գողիադու գեթացւոյ. եւ փայտ նիզակի նորա իբրեւ զստորէ ոստայնանկաց:

Եբրայականը տարբերութիւն չունի:

Խնդրական բառին դէմ միւս ձեռագիրը կը ներկայացնէ առաջին վկայութեան մէջ վերստորէն, երկրորդ վկայութեան մէջ զվեր» ստորէ ընթերցուածը: Եբրայականն ունի כפנור ארגים, այն է "գլան ոստայնանկաց": Եօթանասնիցը կը ներկայացնէ պարզապէս ստորէ, որ գործածուած է նաեւ Բ Թագ. ԻԱ, 19 եւ կը մեկնուի "ջուլհակին առջեւի փայտը՝ որուն վրայ կը փաթթուի գործած կտաւը": Ասկէ կը հետեւի թէ վերստորէ ածանցուած է ստորէ ձեւէն. եւ եթէ վեր մասը ի վեր, վեր բառն է, ամենայն հաւանականութեամբ ստորէ ձեւն ալ ստորէ–, ստորոտ բառն է, որով վերստորէ կը դառնայ "վեր վար, բարձր ու ցած" կամ նման նշանակութեամբ կազմութիւն մը:

33. Վրիպակ Բ Մն. Բ. 10:

Եւ ահաւասիկ գործաւորացդ փայտահատից ծառայից քոց հրաման տուեալ տալ վնասուոյ ցորենոյ քոռս քսան հազար, եւ գարւոյ քոռս քսան հազար, եւ ձիթոյ մարս եւ գինւոյ մարս քսան հազար:

Եւ ահաւասիկ գործաւորացդ փայտահատից ծառայից քոց տաց ես ցորենոյ քոռս քսան հազար եւ գարւոյ քոռս քսան հազար, եւ գինւոյ մարս քսան հազար եւ ձիթոյ մարս քսան հազար:

Եւ գործօնէիցն որք հատանեն զփայտն՝ ի կերակուր ետու հաց՝ ուտելիկ ծառայից քոց՝ քսան հազար քոռ ցորենոյ, եւ քսան հազար քոռ գարւոյ, եւ քսան հազար չափ գինւոյ, եւ ձէթ քսան հազար չափ:

Նորագիւտ գեղեցիկ բառս ձխետոփոկ կը նշանակէ ուրեմն «ուտելիկ, թոշակ, բանուորներու տրուած վարձ պաշարեղէնով»:

34. Տոհմ:

Նորագիւտ Մնացորդաց գրքին մէջ տոհմ բառը շատ անգամ անսովոր ձեւով մը հոլովուած է. համմտ. է տոհմանէ Ա Մն. Ի. 6. տոհմանցն Ա Մն. ԻԶ. 26. ազգատոհմանցն Բ Մն. Ա. 2. Ասոնք կ'ենթադրեն տոհմն ուղղական մը, որուն այլուր պատահած չեմ:

35. Տոփայ Բ Մն. Բ. 16:

Եւ մեք հարցուք զփայտ ի Լիբանանլեռնէ ըստ ամենայն պիտոյից քոց եւ բերցուք զնա ի տոփայս ընդ ծով ի կողմանս Յովպացւոց եւ դու հանցես զնա յԵրուսաղէմ:	*Եւ մեք հատցուք փայտս ի Լիբանանէ ըստ պիտոյից քոց եւ բերցուք զնոսա ի լաստս ընդ ծով ի Յոպպէ առ քեզ եւ դու հանցես զնոսա յԵրուսաղէմ:*

Եւ մեք հատանեմք փայտ ի Լիբանանէ ըստ ամենայն պիտոյից քոց. եւ ածցուք զնոսա ընդ ծով լաստս ի Յոպպէ եւ հաւաքեսցես զայն յԵրուսաղէմ:

Երեքին միաձայն վկայութեամբ տոփայ կը նշանակէ ուրեմն «լաստ»: Կայ թրք. دوبه duba «լաստ, լաստանաւ», բայց ասիկա առ առաւելն կրնայ մեզմէ փոխառեալ ըլլալ: Կը թուի թէ

փոխոյ ստուգաբանօրէն կապ ունի տուփ «արկղ» բառին հետ։

«Զնա ի տոփայս» ընթերցուածին դէմ երկրորդ ձեռագիրն ունի ըստ փոխոյս սխալագրութիւնը, ուր ՝ յառաջացած է անշուշտ երկաթագիր գրութեան մէջ Ի եւ Ւ տառերը շփոթելէն։

36. Քոլքոլ Ա Մն. ԻԲ. 20։

Մինչեւ զործեսցես կազմեսցես զործ պաշտաման տանն Տեառն, զօրինակ տաճարին եւ տան նորա եւ քակքով նորա եւ վերնատանց նորա եւ ներքին զանձանակին եւ տանն քաւութեան եւ զօրինակ տանն Տեառն:	Մինչեւ կատարեսցես զամենայն զործս պաշտաման տանն Տեառն [մնացածը կը պակսի]:

Մինչեւ կատարեսցես զամենայն զործ պաշտաման տանն Տեառն։ Եւ ահա այդ է օրինակ տաճարին եւ սենեկաց նորա եւ արահից նորա եւ վերնատանցն եւ շտեմարանացն, ներքնատանցն եւ տանն քաւութեան եւ օրինակ տաճարին Տեառն այդ է։

Ինչպէս որ Բազմավէպ 1900, էջ 122 նկատած է, երբայական եւ ասորական օրինակները չունին վերի հատուածը, ուստի պիտի դիմենք Եօթանասնից թարգմանութեան, ուր քոլքոլ մեկնուած է «սրահ»։ Բազմավէպ (անդ) արդէն այս բառը կը մեկնէ իբր փոխառեալ Եօթանասնից Ζαχχῶ (կամ Χαχχῶ) ձեւէն։

37. Ի գաւառն Բ Մն. Ա. 14:

Եւ արար իւր Սողոմովն կառս եւ երիվարս. եւ եղեն կառք նորա հազար եւ երեք հարիւր. եւ հեծեալք իբրեւ երկոտասան հազար, եւ եթողանդ զկառսն ի գաւառն ի քաղաքս կառապանացն:

Եւ ժողովեաց Սողոմոն կառս եւ հեծեալս. եւ եղեն կառք նորա հազար եւ չորեք հարիւր եւ հեծեալք երկոտասան հազար. եւ եթող զնոսա ի քաղաքս կառաց

Եւ ժողովեաց Սողոմոն կառս եւ հեծեալս, եւ եղեն նորա հազար եւ չորեք հարիւր կառք, եւ երկոտասան հազար հեծելոց. եւ եթող զնոսա ի քաղաքս հեծելոցն:

Ի գաւառն ձեւը կը պակսի թէ երբայականնին եւ թէ Եօթանասնից մէջ: Եւ որովհետեւ ձեռագիրներէն մէկն ալ չունի, մանաւանդ որ անդէն յարմար մէկնութիւն մը չկրնար ստանալ, ուստի աւելորդ սխալագրութիւն մը ըլլալու է՝ ազդուած յաջորդ «ի քաղաքս» եւ նախորդ «զկառսն» ձեւերէն:

38. Քարշաղոաջ Բ Մն. Իե. 12:

Ձերբակալ առնէին որդիքն Յուդայ եւ առեալ ածէին զնոսա ի կատար քարապատակին եւ անդ քարավէժ առնէին զնոսա եւ սատակէին:

Ձերբակալ արարին որդիքն Յուդայ եւ ածին ի կատար քառաժայռին եւ քարավէժ արարին զնոսա եւ սատակեցան ամենեքեան:

Գերեցին որդիքն Յուդայ եւ ածին զնոսա ի գլուխ քարանձաւին եւ գահավէժ առնէին զնոսա ի ծայրից Քարշյոանդակին եւ ամենեքեան սատակէին:

Քարշաղոաջ բառին իմաստն է ուրեմն «քարաժայռ» կամ «բարձրաւանդակ». բայց նախ-

լով ստուգաբանական կազմութեան ուղիղ է միայն վերջինը, իբր քար եւ պոռ բառերէն բարդուած, "քարին ծայրը, բարձր տեղ, քերծ"։

39. Քեֆուր. Ա Մն. ԻԸ. 17։

Նոյնպէս եւ շամփրոցն եւ մսահանացն, տաշտիցն ոսկեացն եւ ճաշակացն եւ մկրզմայիցն ոսկւոցն զկշիռ քեփոռացն եւ զքէփոռսն, եւ զկշիռ ոսկոյն եւ զարծաթոյ իւրաքանչիւր կշռով:

Նոյնպէս եւ մսահանացն եւ նուիրանոցացն եւ տաշտիցն ոսկեղինաց եւ բաժակացն ոսկեղինաց՝ զկշիռ իւրաքանչիւր բաժակի, եւ բաժակացն արծաթեղինաց՝ զկշիռ իւրաքանչիւր բաժակի:

Նոյնպէս եւ զարծաթեղինացն եւ զմսահանացն եւ զնուիրանոցացն եւ զտաշտիցն ոսկեղինաց եւ զկշիռս ոսկւոյ եւ արծաթոյ եւ զափոցն զիւրաքանչիւր ուրուք։

Այս երեք, իրարմէ բաւական տարբերող հատուածներուն համեմատութենէն կ'երեւայ որ քեֆուր կը նշանակէ "բաժակ". ասիկա բուն եբրայեցի բառ մ'է, որ եբրայական բնագրին նոյն հատուածին մէջ վեց անգամ կրկնուած է.

Համմտ. եբր. המזלגות והמזרקות והקשות זהב טהור
ולכפורי הזהב במשקל לכפור וכפור
ולכפורי הכסף במשקל לכפור וכפור

Յունականին մէջ ալ Κεφουρὲ ձեւն ունի բառս, ինչպէս կը նկատէ եւ Բազմավէպ 1900, էջ 122։

Ձեռագիրներէն մին ունի " քեթուրայն եւ զքեփուր" ընթերցուածը. այս անշուշտ սխալ է, բայց անշուշտ բնագրին մէջ ալ կարելի չէ մէյ մը քեփուր եւ մէյ մ'ալ քէփուր գրութիւնը ընդունիլ. վերջինը իբրեւ հակառակ հայ լեզուի ուղղագրութեան՝ պէտք է ուղղել զքէփուրն։



ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ*

Գրքոյկիս տպագրութենէն յետոյ ձեռքս անցաւ Գուրեան Եղիշէ եպիսկոպոսի մէկ յօդուածը՝ Հրատարակուած Մասիս թերթին մէջ (1900, էջ 515—519), "Մնացորդաց գրքերու նորագիւտ թարգմանութիւնը" վերնագրով։

Յօդուածոյ բաւական ընդարձակօրէն կը խօսի Մնացորդաց գրքին վրայ եւ կը քննէ զայն այլեւայլ տեսակէտներով։ Գերապատիւ Հեղինակը կը կասկածի Նորագիւտին լեզուն ոսկեդարեան ընդունելու. այս մասին համամիտ չենք իրեն։ Ի մէջ այլոց կայ նոր բառերու հաւաքում մը եւ անոնց մեկնութիւնը, զոր անտես ընելու չեն անոնք որ այս նիւթով զբաղիլ կ'ուզեն։ Թէ այս հաւաքումը եւ թէ տրուած մեկնութիւնները մեր գրքոյկէն դուրս բան մը դրեթէ չէին պարունակեր։ Ցիշել պէտք է միայն ալէ ձեռին յաջող բացատրութիւնը. Գուրեան կը մեկնէ զայն "ըրացեալ" իմաստով՝ իբրեւ բառացի թարգմանութիւն յունականին։

---

* Հեղինակին անծանօթ մնացած է հայերէնագէտ Ն. Մառի հատուածն „Новооткрытый армянскій текстъ „Паралитоменонъ“ (Къ вопросу о перевобахъ на армянскій языкъ), ի թերթին Кавказскій Вѣстникъ, Кн. XXV (1902), Nr. 4. стр. 66—83, ուր ի նկատի առնուած է միայն թարգմանութեան զրական արժէքը։

ԽՄԲ. "ՀԱՆԴ."

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ա. Գալէմքեարեան Հ. Գր. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Լեհահայոց դատաստանագրոյն: 1. Պիշոֆ, Լեհահայոց հին իրաւունքը: 2. Գոշէր, Իրաւունք Հայոց: 1890: Էջ 85+59: Ֆր. 1.25

Բ. Մէնէվիշեան Հ. Գ., Ազգաբանութիւն ազն. զարմին Տիւզեանց: 1890: Էջ 50: Ֆր. 1.—

Գ. Տաշեան Հ. Յ., Ագաթանգեղոս առ Գէորգայ աստղի եպիսկոպոսին եւ ուսումնասիրութիւն Ագաթանգեղեայ գրոց: 1891: Էջ ԺԱ+159: Ֆր. 1.25

Դ. Տան Դ., Արեւելեան Հայք ի Պուքովինա: Թրգմ. Հ. Գ. Վ. Գալէմքեարեան: 1891: Էջ 79: Ֆր. —.85

Ե. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Ստոյն-Կալիստենեայ Վարուց Աղեքսանդրի: 1892: Էջ Դ+272: Ֆր. 3.—

Զ. Տըմչէ Ա. եւ Գ. Փիսոն, Ուղեւորութիւն ի Փոքր Ասիա: Թրգմ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան: 1892: Էջ 82: Ֆր. 1.—

Է. Մառ Ն., Ամառնային ուղեւորութիւնից դէպ ի Հայս: Թրգմ. Ռ. Անոփեան: 1892:` 89: Ֆր. 1.25

Ը. Գարիէր Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Խորենացւոյ: Հտ. Ա.: Թրգմ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան: 1893: Էջ Ժ+51: Ֆր. 1.—

Թ. Գալէմքեարեան Հ. Գ. Վ., Պատմութիւն հայ լրագրութեան: Հտր. Ա. 1794—1860: (1 լուսանկարով:) 1893: Էջ 232: Ֆր. 2.50

Ժ. Կոնիբիր Փր. Կ., Քննութիւնք գրոց Դաւթի Անյաղթի: Թրգմ. եւ յաւ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան: 1893: Էջ Է+92: Ֆր. 1.25

ԺԱ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայք յԵղիսաբեթու-պոլիս Դրանսիլուանիոյ 1680—1779: (1 գըն-կատիպ.) 1893: Էջ Ժ+533: Ֆր. 4.50

ԺԲ. Խաչատեան Գր., Ջենոբ Գլակ, Համեմատական ուսումնասիրութիւն: 1893: Էջ Զ+78: Ֆր. 1.—

ԺԳ. Տէր-Մովսիսեան Փ., Հայ գիւղական տունը: Թրգմ. Հ. Բ. Վ. Պիլէզիկճեան: (6 տխտկ՝. 55 պտկ.:) 1894: Էջ Ը+103: Ֆր. 2.—

ԺԴ. Գարիէր Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Խորենացւոյ. Հտր. Բ. կամ Յաւելուած: Թրգմ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան: 1894: 8° Էջ ԺԱ+43: Ֆր. 1.—

ԺԵ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք հայերէն փոխառեալ բառից: Ա.՝ Հ. Հիւպշման, Սեմական փոխառեալ բառեր հին հայերէնի մէջ: Բ.՝ Փրոքէլման Կ., Յունական փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ: Գ.՝ Հ. Հիւպշման, Հայկական Յատուկ անուանք: 1894: Էջ Թ+145: Ֆր. 2.—

ԺԶ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Մատենագրական Մանր Ուսումնասիրութիւնք. Մասն Ա: Ա—Զ. Նեմեսիոս, Պրոկղ Դիադոխոս, Խոսրովիկ, ԳիրքՀերձուածոց, Պրոկղ եւ Սեկունդոս: 1895: Էջ ԺԲ+296· Ֆր. 3.60

ԺԷ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Հայկական աշխատսիրութիւնք հայագէտ Պ. Փէթթէրի, ամփոփուած եւ թարգմ. ծանօթութեամբք: 1895: Էջ Թ+202: Ֆր. 2.5

ԺԸ. Տիւրեան Կ., Սեւ ծովու ռուսական եզերքը: 1895: Էջ 92: Ֆր. 2.—

ԺԹ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Դրանսիլուանիոյ Հայոց Մետրապոլիսը կամ Նկարագիր Կերլա Հայաքաղաքի ի գիր եւ ի պատկերս: 1896: Էջ Թ+352: Ֆր. 3.60

Ի. Տաշեան Հ. Յ. Վ., "Վարդապետութիւն առաքելոց" անվաւերական կանոնաց մատեանը. Թուղթ

Յակոբայ առ Կողբատոս եւ Կանոնք Թադէի: 1896: Էջ Թ+442: Ֆր. 6.—

ԻԱ. Տումաշեկ Վ., Սասուն եւ Տիգրիսի աղբերաց սահմանները: Պատմական եւ տեղագրական հետազօտութիւն: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէզիկճեան: 1896: Էջ Է+62: Ֆր. 1.—

ԻԲ. Կարրիէր Ա., Աքգարու զրոյցը Մովսէս Խորենացւոյ Պատմութեան մէջ: Թրգմ. Հ. Գ. Վ. Մէնէվիշեան: 1897. Էջ ԺԵ+107: Ֆր. 1.50

ԻԳ. Յովնանեան Հ. Ղ. Վ., Հետազօտութիւնք նախնեաց ռամկօրէնի վրայ: Ուսումնասիրութիւնք եւ քաղուածներ: Մաս Ա. Ռամկօրէն մատենագրութիւնք: Տետր Ա: 1897, Էջ Ը+272: Ֆր. 4.—

ԻԴ. Յովնանեան Հ. Ղ. Վ., Հետազօտութիւնք նախնեաց ռամկօրէնի եւն: Տետր Բ: 1897: Էջ Ա—Ը+273—522: Ֆր. 3.—

ԻԵ. Գելցեր Հ., Համառօտ պատմութիւն Հայոց: Թրգմ. Հ. Գր. Վ. Գալէմքեարեան: Յաւելուածք 1. Ցանկ Հայոց կոտորածներու առթիւ լոյս տեսած գրքերու: 2. Գաւազանագիրք Կաթողիկոսաց եւ Պատրիարքաց Հայոց: 1897: Էջ Ը+130: Ֆր. 1.50

ԻԶ. Մենեվիշեան Հ. Գ. Վ., Գիրք (կամ՝ յօդուած) գրելու արուեստը: Յաւելուած՝ Գիրք կարդալու արուեստը: 1898: Էջ Է+118: Ֆր. 1.25

ԻԷ. Խալաթեան Գր., Մ. Խորենացու նորագոյն աղբիւրների մասին քննադատական ուսումնասիրութիւնք: 1898: Էջ Է+53: Ֆր. 1.—

ԻԸ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Ակնարկ մը հայ հնագրութեան վրայ: Ուսումնասիրութիւն Հայոց գրչութեան արուեստին: (10 զնկատիպ պատկերով:) 1898: Էջ ԺԱ+202: Ֆր. 2.50

ԻԹ. Դաղբաշեան Յ., Փ. Բիւզանդացի եւ իւր պատմութեան խարդախողը: Քննութիւնն Մ. Խորենացու աղբիւրների մասին: 1898: Էջ Թ+175: Ֆր. 2.50

Լ. Մսերեան Լ., Հայերէն բարբառախօսութիւն: Թրգմ. ի ռուսերէնէ Հ. Գ. Վ. Մէնէվիշեան: 1899: Էջ Է+26: Ֆր. —.50

ԼԱ. Քօսեան Հ. Յ. Վ., Հայք ի Զմիւռնիա եւ ի շրջակայս: Հատոր Ա. Զմիւռնիա եւ Հայք. (պատկերազարդ:) 1899: Էջ ԺԲ+369: Ֆր. 5.—

ԼԲ. Քօսեան Հ. Յ. Վ., Հայք ի Զմիւռնիա եւ ի շրջակայս: Հատոր Բ. Զմիւռնիոյ միճակին գլխաւոր քաղաքներն եւ Հայք. (պատկերազարդ:) 1899: Էջ Ժ+161: Ֆր. 2.50

ԼԳ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայք յԵղիսաբեթուպոլիս Դրանսիլուանիոյ. Բ. Հատր. 1780—1825: 1899: Էջ Է+554: Ֆր. 5.—

ԼԴ. Գազանճեան Յ., Եւդոկիոյ Հայոց գաւառաբարբառը: 1899: Էջ Է+120: Ֆր. 1.—

ԼԵ. Կարրիէր Ա., Հեթանոս Հայաստանի ութ մեհեանները Ագաթանգեղոսի եւ Մ. Խորենացւոյ համեմատ: Թրգմ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան (1 քարտէզով): 1899: Էջ 43: Ֆր. —.70

ԼԶ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Ժողովածոյք առակաց Վարդանայ, ըստ Ն. Մառի, տեղեկատուութիւն եւ քաղուածքներ: 1900: Էջ ԺԱ+193: Ֆր. 2.50

ԼԷ. Տաշեան Հ. Յ. Վ.. Մատենագրական Մանր Ուսումնասիրութիւնք. (տես ԺԶ:) Մասն Բ: Է—Ժ. Խիկար եւ իւր իմաստութիւնն, Ագապետոս եւ իւր Յորդորականք առ Յուստինիանոս, Թղթակցութիւն Աբգարու եւ Քրիստոսի ըստ Նորագիւտ արձանագրութեան Եփեսոսի, եւ Գէորգայ Պիսիդեայ Վեցօրեայք: 1901: Էջ ԺԲ+384: Ֆր. 4.50

ԼԸ. Տէր-Պօղոսեան Գր., Նկատողութիւններ Փաւստոսի Պատմութեան վերաբերեալ: 1901: Էջ Ը+110: Ֆր. 1.50

ԼԹ. Վէբէր Ս., Արարատը Ս. Գրոց մէջ: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէզիկճեան: 1901: Էջ Ե+77: Ֆր. 1.—

Խ. Սանտալճեան Յովսէփ Վ., Ասորեստանեայ եւ Պարսիկ սեպագիր արձանագրութիւնք կամ

որոնք Նաիրի-Արարատ աշխարհին պատմութեան կը վերաբերին: 1901: Էջ 262: Փր. 4.50

ԽԱ. Խալաթեանց Բագրատ, Հայ ժողովրդական դիւցազնական վէպը: 1903: Էջ Ը+72 Փր. 1.—

ԽԲ. Մէնէվիշեան Հ. Գ. Վ., Արդի լեզուագիտութիւնը: Հտր Ա.: 1903: Էջ Ը+204: Փր. 3.—

ԽԳ. Մարկուարտ Յ., Հայ Բդեաշխք: Թրգմ. Հ. Թ. Նէտիկեան: 1903: Էջ 39: Փր. -.75

ԽԴ. Գելցէր Հ., Սկզբնաւորութիւնք Բիւզանդեան բանակաթեմերու դրութեան (1 քարտէզով): Թրգմ. Հ. Գ. Գարանֆիլեան: 1903: Էջ Է+83: Փր. 2.—

ԽԵ. Կիւլէսէրեան Բ. Վ., Ծովք, Ծովք-Տլուք եւ Հռոմ-Կլայ, պատմական եւ տեղագրական ուսումնասիրութիւն: (1 քարտէզով): 1904: Էջ Ը+117: Փր. 1.50

ԽԶ. Կիւլէսէրեան Բ. Վ., Կոլոտ Յովհաննէս Պատրիարք. պատմագրական եւ քննասիրական ուսումնասիրութիւն: 1904: Էջ ԺԴ+227: Փր. 3.50

ԽԷ. Պեդերսըն Հ., Նպաստ մը հայ. լեզուի պատմութեան: Թրգմ. Հ. Գ. Գարանֆիլեան: 1904: Էջ Ը+87: Փր. 1.25

ԽԸ. Տէր-Մկրտչեան Գ. եւ Աճառեան Հ. Յ., Քննութիւն եւ համեմատութիւն Եզնկայ Նորագիւտ ձեռագրին: 1904: Էջ Է+105 Փր. 1.5

ԽԹ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայք յԵղիսաբեթուպոլիս: Գ. Հտր. 1825–1904: Էջ Ժ+658: Փր. 7.—

Ծ. Շտրէք Մ., Հայաստան, Քրդաստան եւ արեւմտեան Պարսկաստան բաբելական-ասորեստանեայ սեպագրերու համաձայն: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէզիկճեան: 1904: Էջ Է+222: Փր. 3.—

ԾԱ. Խալաթեանց Գր., Հայ Արշակունիք ըստ Մովս. Խորենացւոյ, կամ Նոր ուսումնասիրութիւններ Մովս. Խորենացւոյ մասին: Թրգմ. Արսէն Ս. Սիմոնեանց: 1906: Էջ Ը+124: Փր. 1.50

ԾԲ. **Պետերսըն Հ.**, Հայերէն եւ դրացի լեզուները: Թրգմ. Հ. Թ. Կէտիկեան: 1907: Էջ ԺԱ+257:
Ֆր. 5.—

ԾԳ. **Հիւբշման Հ.**, Հին Հայոց տեղւոյ անունները: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէզիկճեան: 1907: Էջ ԺԶ+443:
Ֆր. 7.—

ԾԴ. **Պետերսըն Հ.**, Հին հայերէնի ցուցական դերանունները: Թրգմ. Հ. Ե. Տաշեան: 1907: Էջ Է+90:
Ֆր. 2.—

ԾԵ. **Գալէմքեարեան Հ. Գ. Վ.**, Կենսագրութիւն Սարգիս Արքեպիսկոպոսի Սարաֆեան եւ ժամանակին հայ կաթողիկեայք: 1908: Էջ ԺԴ+433:
Ֆր. 7.—

ԾԶ. **Աճառեան Հրաչեայ**, Հայերէն նոր բառեր Նորագիւտ Մնացորդաց գրոց մէջ: 1908: Էջ 38:
Ֆր. —.60

Գինն է՝ փր. —.60: